

NVAO • NEDERLAND

TAAL EN REKENEN IN HET PABO- ONDERWIJS

THEMATISCHE ANALYSE

DECEMBER 2023

NVAO • NEDERLAND

TAAL EN REKENEN IN HET PABO-ONDERWIJS

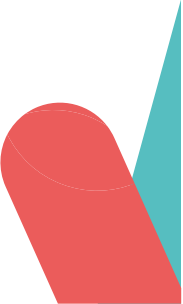
THEMATISCHE ANALYSE

DECEMBER 2023

Inhoud

Voorwoord.....	4
Inleiding	5
Samenvatting.....	7
Methode en uitwerking.....	8
Vraag 1	8
Vraag 2	11
Vraag 3	12
Bijlagen	14
A. Onderzoeksopzet	14
B. Het accreditatieproces	16
C. Nvivo.....	18
D. Bronnen.....	19

Voorwoord

Aangezien we zoveel verwachten van het onderwijs, verwachten we veel van lerarenopleidingen. Van oudsher kunnen lerarenopleidingen zich dan ook verheugen in intense publieke belangstelling. Of het nu gaat om leerkrachten voor het basisonderwijs, voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs.

Het is een domein van veel paradoxale verlangens. Maximale flexibiliteit, maar ook maximaal grip op het curriculum. Een niet te overladen programma, maar zeker ook geen gebrek aan ideeën over nog een extra onderwerp. Strenge toelatingseisen, maar wel genoeg afgestudeerden om tekorten te voorkomen.

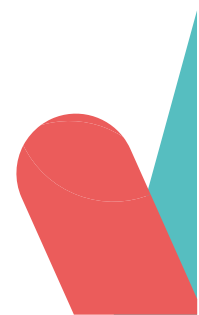
Signalen over de kwaliteit van de opleidingen, en daarmee de afgestudeerden, zijn er daarmee altijd. Dat kan ook niet anders, als er zoveel deels tegenstrijdige verlangens op de opleidingen worden geprojecteerd. Dat kan ertoe leiden dat nieuwe signalen niet serieus worden genomen. Dit rapport neemt het signaal van de Onderwijsraad serieus en is in goede samenwerking met het LOBO tot stand gekomen.

Deze rapportage laat zien hoe de borging van de kwaliteit van de opleidingen tot leerkracht basisonderwijs in elkaar zit. Die borging is, in vergelijking met bijvoorbeeld andere opleidingsdomeinen, in de loop der jaren intensief geworden. Met een gemeenschappelijke kennisbasis, landelijke toetsing en intensieve ingangseisen. Aangevuld met accreditatie door peers, werkveld en studenten.

Het rapport laat zien dat we geen grond hebben aan te nemen dat er structurele problemen zijn in de vertaling van kennisbasis naar curricula, toetsing en borging. Daarmee is de discussie over lerarenopleidingen niet afgesloten, want die zal dat nooit zijn. Die zal zich kunnen richten op de omvang en speerpunten in het curriculum. Of over het in de opleidingen belangrijke verschil tussen startbekwaam en vakbekwaam. De ontwikkeling van samen opleiden is mede ingegeven door de behoefte de inductiefase van nieuwe leerkrachten zo goed mogelijk te laten verlopen.

De begrijpelijke hernieuwde aandacht voor basisvaardigheden in het onderwijs, zal zich de komende jaren ongetwijfeld verder vertalen naar accenten in curricula en in het verlengde daarvan naar toetsing, borging en accreditatie-processen.

dr. Arnold Jonk
Voorzitter NVAO

Inleiding

De Onderwijsraad heeft in november 2022 het advies “Taal en rekenen in het vizier”, opgesteld op verzoek van de Tweede Kamer. Op pagina 6 van het advies doet de Onderwijsraad een aantal aanbevelingen.

De Onderwijsraad beveelt de rijksoverheid aan heldere doelen te formuleren voor het taal- en rekenonderwijs in de landelijke einddoelen en niveaus (kerndoelen, exameneisen, kwalificatie-eisen en referentieniveaus) en structureel te monitoren of die doelen worden behaald. Andere aanbevelingen zijn: veranker taal- en rekenonderwijs in alle vakken en leergebieden, stel hoge eisen aan het uitstroomniveau van taal en rekenen aan de lerarenopleidingen en versterk de kwaliteit van het professioneel handelen in het taal- en rekenonderwijs.¹

De Onderwijsraad doet vier aanbevelingen die alle moeten bijdragen aan een aanhoudende focus op taal en rekenen. De derde aanbeveling “*stel hoge eisen aan het uitstroomniveau van taal en rekenen aan de lerarenopleidingen*”, is de aanleiding voor dit thematische onderzoek.

In het rapport uit de Onderwijsraad zorgen over de vakdidactische vaardigheden in taal- en rekenonderwijs en over de eigen taal- en rekenvaardigheden van afgestudeerden van PABO's en tweedegraads lerarenopleidingen. Op grond van onderzoek dat de Onderwijsraad heeft laten uitvoeren door het SCO Kohnstamm-instituut, constateert de Onderwijsraad het volgende. *“Initiële lerarenopleidingen hebben ook een aandeel in de tekortkomingen in het taal- en rekenonderwijs. Zo behaalt een aanzienlijk deel van de studenten een diploma, terwijl de lerarenopleiders hen qua eigen taal- en rekenvaardigheid en vakdidactische vaardigheden in taal- en rekenonderwijs op onderdelen niet startbekwaam achten. Ook geven de opleiders aan dat niet alle onderdelen van taal en rekenen voldoende aandacht krijgen in het curriculum om studenten op startbekwaam niveau te laten afstuderen.”*²

In 2022 zijn de rapporten van de visitaties van alle opleidingen van de PABO's en de tweedegraads lerarenopleidingen door de NVAO beoordeeld en zijn de opleidingen geaccrediteerd. De panels van deskundigen die de visitaties hebben uitgevoerd, geven aan dat de afgestudeerden voldoen aan de beoogde leerresultaten. De panels geven niet aan dat er signalen zijn dat de afgestudeerden niet startbekwaam zijn of dat het curriculum onvoldoende ruimte biedt om de studenten startbekwaam te laten afstuderen. Het signaal dat de Onderwijsraad geeft, komt niet overeen met de bevindingen van de deskundigenpanels en van de NVAO. Dit roept vragen op over de kwaliteit van de opleidingen, van de afgestudeerden en van de opleidingsbeoordelingen die worden uitgevoerd in het kader van de kwaliteitsborging.

Om die reden is de NVAO een thematisch onderzoek gestart in samenwerking met het onderwijsveld om een antwoord te kunnen geven op de vraag waarom er twee verschillende beelden zijn over de kwaliteit van het onderwijs in deze sector. Om de bandbreedte van het onderzoek te beperken heeft de NVAO ervoor gekozen om deze analyse te focussen op het onderwijs in opleidingen voor leraar primair onderwijs (PABO's).

De NVAO heeft voor de uitvoering van deze thematische analyse de volgende vragen opgesteld:

1. Welke eisen voor Nederlands en rekenen zijn er vastgelegd in de landelijke kennisbases en betreft het hier eisen voor startbekwaamheid of vakbekwaamheid?
2. Hoe houden examencommissies zicht op en borgen zij het bereiken van de gewenste eindniveaus?
3. Hoe stellen visitatiepanels vervolgens vast dat dit adequaat gebeurt?

---

¹ Onderwijsraad, *Taal en Rekenen in het vizier* (nov 2022), p. 6.

² Onderwijsraad, *Taal en Rekenen in het vizier* (nov 2022), p.7.

Deze analyse bestaat uit verschillende hoofdstukken. Als eerste wordt een samenvatting gegeven van de bevindingen van de NVAO. Hoofdstuk 3 beschrijft de opzet van de analyse en de uitvoering ervan; achtereenvolgens de methodiek, analyse en resultaten uitgesplitst per onderzoeksvraag. De bijlagen bevatten achtereenvolgens de onderzoeksopzet, een schets van de inrichting van het Nederlandse accreditatiestelsel en een bronnenlijst.

Samenvatting

De NVAO en de vertegenwoordigers van de lerarenopleidingen waarmee de NVAO samenwerkt voor dit onderzoek delen zonder aarzeling de aanbeveling van de Onderwijsraad om hoge eisen te (blijven) stellen aan het uitstroomniveau van taal en rekenen aan de lerarenopleidingen.³

Uit de thematische analyse van de NVAO blijkt dat de eisen aan vakinhoudelijke en vakdidactische kennis en vakspecifieke vaardigheden die een afgestudeerde student moet beheersen, de landelijke bekwaamheidseisen, worden vastgelegd in landelijke kennisbases. Die kennisbases worden samengesteld door een samenwerkingsverband van lerarenopleiders vanuit heel Nederland en gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. Het proces om de landelijke kennisbases samen te stellen is omvangrijk in betrokkenheid en inbreng en zorgvuldig door de externe validering. De NVAO constateert dat de landelijke kennisbases ervoor zorgen dat elke afgestudeerde aan een PABO voldoet aan minimaal dezelfde vakinhoudelijke kennis en vakspecifieke bekwaamheden en daarmee startbekwaam is voor de uitoefening van het beroep.

De NVAO constateert dat de landelijke kennisbases zorgvuldig worden vertaald in de curricula van de opleidingen en dat er een gestructureerde wijze is om te controleren of de kennisbases in totaliteit door het curriculum worden afgedekt. De examencommissies spelen hierin een continue actieve rol mede door de periodieke screening van de toetsen. Voor de beheersing van taal en rekenen bestaan naast de kennisbases ook twee daarop gebaseerde landelijke kennistoetsen. Alle studenten moeten deze landelijke taal- en rekentoets maken in het derde jaar. Deze dienen studenten te halen vooraleer ze kunnen afstuderen. Daarnaast hanteren alle PABO's een taaltoets die alle studenten moeten halen voordat ze de studie mogen voortzetten. In het eerste jaar van alle PABO's maken de studenten de rekentoets Wiscat-PABO. Deze toets stelt vast of de studenten voldoen aan de landelijke vastgestelde beheersingsnorm voor rekenen.

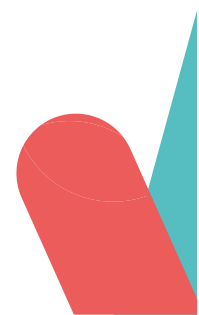
De borging van de landelijke bekwaamheidseisen is in de visitaties van de opleidingen positief beoordeeld door de panels van onafhankelijke deskundigen. De NVAO heeft met behulp van kwalitatieve tekstanalyse alle (25) recente visitatierapporten van de PABO's geanalyseerd. De visitatiepanels uiten op geen enkele wijze twijfels over de basiskwaliteit van het taal en rekenonderwijs aan de PABO's en over het niveau van vakdidactische en vakinhoudelijke beheersing door studenten.

De NVAO concludeert dat de landelijke kennisbases zorgvuldig, breed gedragen en goed gevalideerd worden. De bekwaamheidseisen worden zorgvuldig en omvattend vertaald in de curricula van de PABO's. De examencommissies borgen stelselmatig en periodiek de toetsing en beoordeling en studenten moeten aan alle bekwaamheidseisen voldoen voordat zij afstuderen. De visitaties van de opleidingen, uitgevoerd door onafhankelijke deskundigen en studenten, geven voor alle PABO's een positief resultaat. Er is geen twijfel dat de opleidingen voldoen aan de beoogde leerresultaten en dat elke afgestudeerde van een PABO voldoet aan de landelijke gestelde bekwaamheidseisen.

De conclusie die de Onderwijsraad trekt dat de initiële lerarenopleidingen een aandeel hebben in de tekortkomingen in het taal-en rekenonderwijs, wordt niet ondersteund door de analyse van de NVAO. Dat vakdocenten een aanzienlijk deel van de studenten niet startbekwaam 'genoeg' vindt, is een discussie die zich afspeelt op het grensvlak van startbekwaam en vakbekwaam. Die discussie hoort thuis in de vaststelling van de landelijke kennisbases taal en rekenen en moet bezien worden in het licht van de totale bekwaamheidseisen die gesteld worden aan studenten van de lerarenopleidingen. Op basis van de NVAO-analyse kan niet worden geconcludeerd dat de PABO's onvoldoende uitwerking geven aan de vastgestelde bekwaamheidseisen, noch dat de opleidingen, of de afgestudeerden niet voldoen aan de aan hen gestelde eisen.

---

³ Onderwijsraad, *Taal en Rekenen in het vizier* (Nov 2022).

Methode en uitwerking

De thematische analyse richt zich op de opleidingen tot leraar basisonderwijs. De NVAO heeft de samenwerking opgezocht met het Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO) om een antwoord te kunnen geven op de geformuleerde onderzoeksvragen. In bijlage A staan de volledige onderzoeksopzet en bronnenlijst uitgewerkt. Dit hoofdstuk bevat een uiteenzetting van de wijze waarop de thematische analyse is uitgevoerd, uitgesplitst per onderzoeksvraag.

Verscheidene methodes zijn gebruikt voor deze analyse. Daarbij zijn drie onderzoeksvragen vastgesteld.

Vraag 1

Welke eisen voor Nederlands en rekenen zijn er vastgelegd in de landelijke kennisbases en betreft het hier eisen voor startbekwaamheid of vakbekwaamheid?

Voor de beantwoording van deze vraag zijn bestaande bronnen geraadpleegd die in gesprekken met leden van examencommissies en van het LOBO zijn geverifieerd. De volgende bronnen⁴ zijn gebruikt:

- Kennisbases en profilering lerarenopleiding basisonderwijs opgesteld door het programma 10voordeleraar, versie 20 januari 2022; ingangsdatum studiejaar 2018-2019.
- Kennisbases primair onderwijs
  - o Nederlands: p. 78-99;
  - o Wiskunde/rekenen: p. 101-121.

In de bronnen worden de volgende begrippen gehanteerd die van belang zijn om te begrijpen hoe de landelijke kennisbases werken.

- Kennisbases De landelijke kennisbases beschrijven de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis en (vakspecifieke) vaardigheden die een afgestudeerde student moet beheersen.
- Kennistoetsen De landelijke kennistoetsen testen of de student over voldoende kennis uit de betreffende kennisbasis beschikt.
- Peerreview Door middel van instellingsoverstijgende peerreview geven vakcollega's elkaar collegiale feedback over de implementatie en borging van de kennisbases in de onderwijs- en toetsprogramma's.

Voor de vakken Nederlands en rekenen zijn er landelijke bekwaamheidseisen vastgesteld en vastgelegd in de landelijke kennisbases. Deze zijn voor Nederlands en rekenen op de PABO's ontwikkeld sinds 2008. De herijkte variant is ingegaan in schooljaar 2018-2019. De kennistoetsen worden al ingezet vanaf schooljaar 2013-2014. In figuur 2 is overzichtelijk gemaakt hoe de kennistoetsen tot stand komen en welke partijen daarbij betrokken zijn. Hierbij is van belang dat de kennisbases als fundament gelden.⁵ Het doel van de kennisbases is "*... dat elke startbekwame leerkracht minimaal dezelfde vakinhoudelijke kennis en vakspecifieke bekwaamheden heeft.*"⁶

De eisen die vastgelegd zijn in de kennisbases betreffen de startbekwaamheid. Dit houdt in dat de student minimaal over deze kennis dient te beschikken wanneer ze afgestudeerd is. Elke lerarenopleiding hanteert de landelijke kennisbases. De hogescholen implementeren deze bases

---

⁴ Zie bijlage A.

⁵ 10voordeleraar, *Kennis en vaardigheden startbekwame leraar* (10voordeleraar, 2023), <https://10voordeleraar.nl/achtergrond>.

⁶ 10voordeleraar, *Lerarenopleiding basisonderwijs, kennisbases en profilering* (2022), p. 6

in het curriculum met de daarbij horende toetsing. De kennisbases gaan dus uit van het niveau van de startbekwaamheid van net afgestudeerde docenten.

De eisen voor de vakken Nederlands en rekenen die opgenomen zijn in de landelijke kennisbases voor het primaire onderwijs omvatten de kennisdomeinen die inzichtelijk gemaakt zijn in figuren 1 en 2.⁷ Deze figuren komen uit de herijkte kennisbases voor het PABO-onderwijs.⁸ In de kennisbasis Nederlands is de inhoud opgedeeld in 9 domeinen met elk een eigen leerinhoud, domeindidactiek, fundament en taaldidactiek & taalbeleid. In de kennisbasis wiskunde gaat het om 5 domeinen met elk een invulling voor wiskundekennis en wiskundendidactiek. Het gaat hier om thema's en onderwerpen die zijn samengesteld en vastgelegd door een samenwerkingsverband van lerarenopleiders vanuit heel Nederland. Het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen hebben de kennisbases vervolgens gevalideerd.⁹ Uit de geraadpleegde bronnen blijkt dat de kennisbases zorgvuldig tot stand komt en dat daar veel deskundigen bij zijn betrokken. De wijze waarop de kennisbases in kennistoetsen wordt vertaald laat dezelfde deskundigheid en betrokkenheid zien. Dit is ook te zien in de totstandkoming van de landelijke kennistoetsen die voortvloeien uit de kennisbases. In figuur 3 is een flowchart te vinden waarin inzichtelijk gemaakt wordt hoe dat proces verloopt.

Domein 1: Mondelinge taalvaardigheid
Domein 2: Woordenschat
Domein 3: Beginnende geletterdheid
Domein 4: Voortgezet technisch lezen
Domein 5: Begrijpend lezen
Domein 6: Stellen
Domein 7: Jeugdliteratuur
Domein 8: Taalbeschouwing
Domein 9: Spelling

Figuur 1 Kennisdomeinen Nederlands

Domein 1: Hele getallen en bewerkingen
Domein 2: Verhoudingen, procenten, breuken en kommagetallen
Domein 3: Meten
Domein 4: Meetkunde
Domein 5: Verbanden

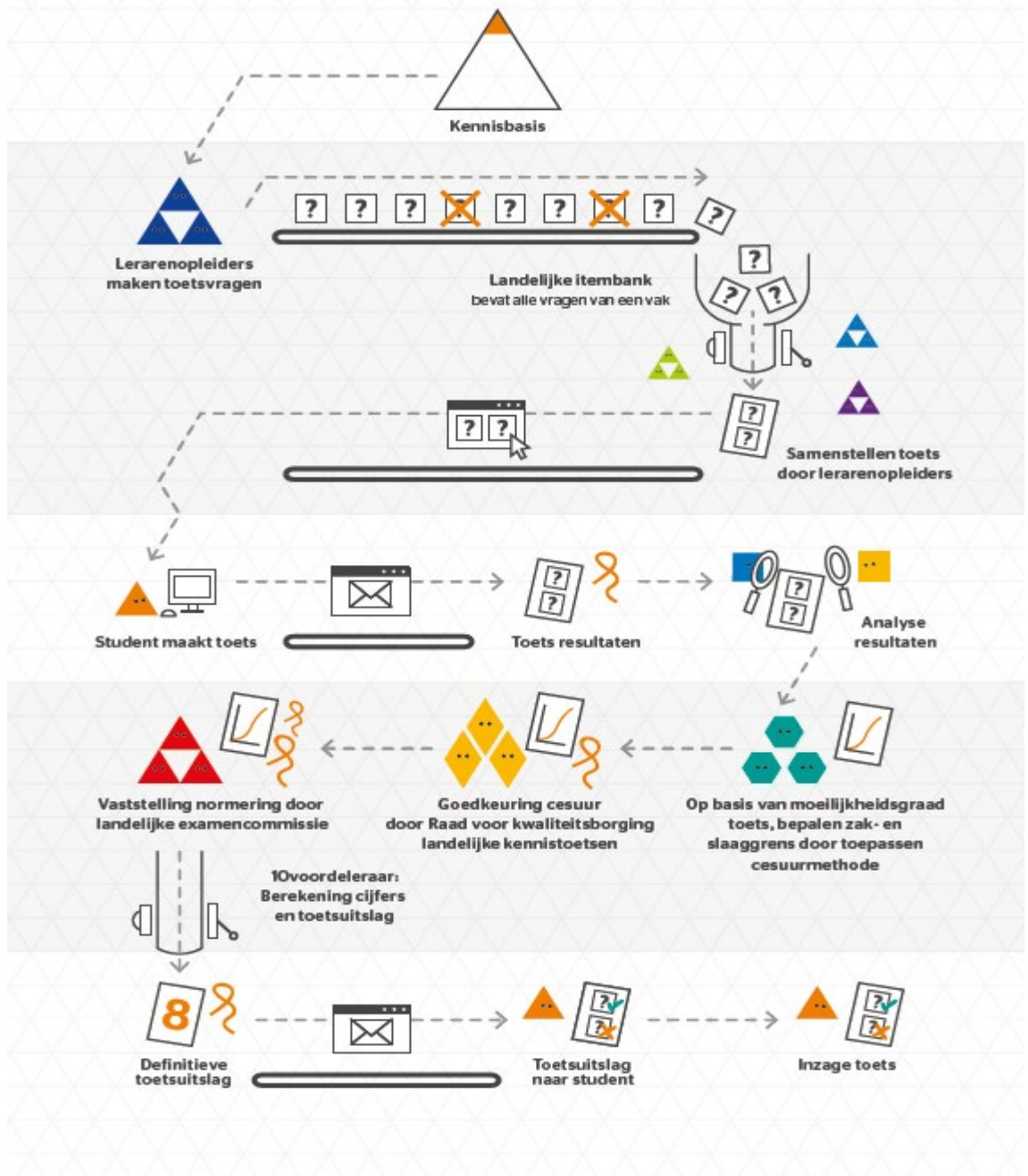
Figuur 2 Kennisdomeinen wiskunde

⁷ Voor een verdiepende uitleg over de kennisdomeinen, zie: 10voordeleraar, *Lerarenopleiding basisonderwijs, kennisbases en profilering* (2022), p. 78-121.

⁸ 10voordeleraar, *Lerarenopleiding basisonderwijs, kennisbases en profilering* (2022), p. 80, 81, 105.

⁹ 10voordeleraar, *Lerarenopleiding basisonderwijs, kennisbases en profilering* (2022), p. 7.

Hoe komt een landelijke kennistoets en uitslag tot stand?

Figuur 3 Totstandkoming landelijke kennistoetsen¹⁰

¹⁰ Gemaakt door 10Voordeleraar.

Vraag 2

Hoe houden examencommissies zicht op en borgen zij het bereiken van de vastgestelde eindniveaus?

Examencommissies hebben in de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) vastgelegde bevoegdheden en taken om het niveau en de kwaliteit van het onderwijs te bewaken. Daarom is ervoor gekozen vertegenwoordigers van de examencommissies in deze analyse te betrekken.

Als methode is gekozen voor een focusgesprek waarin gelijktijdig en gezamenlijk wordt gesproken met vertegenwoordigers van verschillende examencommissies. Een groepsgesprek heeft als voordeel dat extreme situaties, voorbeelden en opvattingen worden gedempt en dat gemeenschappelijke normen, opvattingen en gedragingen boven tafel komen.¹¹ Daarnaast heeft het als voordeel dat praktijken en voorbeelden aan elkaar worden getoetst, dat direct om verheldering van onbekende elementen en begrippen kan worden gevraagd en dat door het gesprek een breed beeld ontstaat van hoe de examencommissies zicht houden op de gewenste eindniveaus en hoe zij borgen dat de landelijke bekwaamheidseisen goed vertaald worden in toetsing en examinering.

Twee medewerkers van de NVAO voerden een gesprek met een afvaardiging van vijf leden van examencommissies. Voorafgaand aan het gesprek zijn deze leden geïnstrueerd over het onderwerp van gesprek en de manier waarop de opgehaalde data verwerkt wordt. Medewerkers van de NVAO hebben tijdens het gesprek aantekeningen gemaakt. De leden van de examencommissies kregen de mogelijkheid om te reageren op de opgeschreven tekst om onjuistheden te voorkomen.

Tijdens dit gesprek stonden een aantal vragen centraal.

1. Zijn de beoogde leerresultaten, zoals opgenomen in de landelijke kennisbases, een goede vertaling van de gewenste startbekwaamheid van afgestudeerden?
  - a. Hoeveel houvast bieden de landelijke kennisbases hiermee voor de PABO's om studenten op te leiden tot startbekwaam leraar primair onderwijs?
2. Hoe beoordelen de examencommissies de gerealiseerde leerresultaten met name voor wat betreft het niveau van taal (Nederlands) en rekenen?
  - a. Herkennen zij zich in het beeld dat de Onderwijsraad schetst wat betreft de taal- en rekenvaardigheden van (startende) docenten?
3. Hoe beoordelen de examencommissies de functie van de landelijke kennisbases als houvast om de startbekwaamheid vast te stellen?

Uit het gesprek komen een aantal punten naar voren en worden bovenstaande vragen als volgt beantwoord.

- *Beoogde leerresultaten en toetsing*
  1. De beoogde leerresultaten die zijn opgenomen in de kennisbases worden door de opleiding vertaald via een dekkingsmatrix. Deze maakt inzichtelijk hoe de kennisbases terugkomen in het aanbod van onderwijs en toetsing binnen het curriculum.
  2. De afvaardiging van de leden van de examencommissies bevestigen een adequate vertaling van de landelijke kennisbases in de curricula. Hierbij merkte men op dat de kennisbases nauw zijn verbonden aan vakdidactiek.
  3. De onderwijsraad adviseert het PABO-onderwijs in haar rapport 'Taal en Rekenen in Vizier' om meer in te zetten op professionalisering van docenten. In het gesprek werd duidelijk dat dit door de aanwezige leden van de examencommissies onderstreept wordt.

---

¹¹ Monique Hennink, Inge Hutter & Ajay Bailey, *Qualitative Research Methods* (Londen: SAGE Publications, 2015), P. 136.

- *Toetsing Taal en Rekenen*
  4. Alle PABO's hanteren dezelfde taalnorm op basis van de eindkwalificaties die studenten voldoende moeten beheersen vooraleer ze kunnen afstuderen. Het moment van toetsing van deze taalnorm binnen het curriculum verschilt per opleidingsaanbieder.
  5. In het eerste jaar van de opleiding maken alle pabo-studenten de rekentoets Wiscat-PABO. Deze toetst of studenten de landelijk vastgestelde norm voor rekenen beheersen. Studenten die niet voldoen, krijgen aanvullende scholing om de vereiste kennis te verwerven.
  6. Alle studenten moeten een op de betreffende kennisbases gebaseerde landelijke taal- en rekentoets afleggen in het derde jaar. Deze dienen studenten te halen voor ze kunnen afstuderen.

- *Borging*
  7. De kwaliteitsborging in de PABO's is adequaat ingericht. De examencommissies worden in staat gesteld hun taken goed uit te voeren en de bestaande richtlijnen en regels zijn voor alle betrokkenen helder.
  8. Toetsen worden regelmatig gescreend. Daarmee wordt de kwaliteit van de toetsing en de aansluiting op de landelijke bekwaamheidseisen geborgd. Bij sterk afwijkende rendementen, blijkt uit het gesprek, volgt altijd een onderzoek om te achterhalen wat de oorzaak ervan is.

Uit het gesprek en de toetsgegevens kan worden geconcludeerd dat de borging van de kennisbases binnen de opleidingen op een adequate manier gebeurt. De manier waarop de opleidingen de kennisbases vertalen in het curriculum is divers, maar alle examencommissies geven aan dat de inzet van wegingsinstrumenten borgt dat de verschillende onderdelen van de kennisbases terugkomen in het curriculum.

Vraag 3

Hoe stellen visitatiepanels vervolgens vast dat dit adequaat gebeurt?

De onderzoeksvraag is voor de analyse iets anders geformuleerd om de verwijzing die in de originele vraag staat meer concreet te maken: *Hoe stellen visitatiepanels vast dat de gewenste eindniveaus (van Nederlands en rekenen) adequaat geborgd worden?*

Om deze vraag te beantwoorden zijn de 25 meest recente visitatierapporten (2021 en 2022) geanalyseerd die bij de NVAO voor accreditatie van de opleidingen tot leraar basisonderwijs zijn ingediend. Een beschrijving van de werking van visitatie en accreditatie is te vinden in bijlage B. Visitatiepanels beoordelen aan de hand van het accreditatiekader van de NVAO¹². Zij maken per standaard de afweging of de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en stellen een gemotiveerd eindoordeel vast.

Vanuit de tekststukken die gearceerd zijn in NVivo werd het volgende duidelijk:

Taal en rekenen

- Deze thema's worden in de rapporten slechts een enkele keer expliciet benoemd. Hierbij gaat het voornamelijk over voorbeeldvakken waar de kennisbases in geïntegreerd zijn.
- Drie rapporten verwijzen specifiek naar de kennisbases. In alle gevallen waarderen de panels de mate waarin deze bases in het curriculum verwerkt en geborgd zijn in positieve zin.
- In geen enkel rapport is twijfel geuit over de kwaliteit van het taal- en rekenonderwijs.

¹² NVAO, *Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland* (2018): <https://www.nvao.net/nl/procedures/nederland/accreditatie-bestaande-opleiding>.

Startbekwaamheid

- De rapporten maken geen duidelijk onderscheid tussen start- en vakbekwaamheid.
- In geen enkel rapport komt een twijfel over de startbekwaamheid van afgestudeerden naar voren.

Werkveld

- Alumni zijn tevreden over de manier waarop zij in het werkveld terechtkomen.
- Er is veelvuldige samenwerking met het werkveld vanuit elke PABO.
- Een enkel rapport benoemd expliciet dat de landelijke eisen breed gevalideerd worden door het werkveld en dat dit daaraan ook een bijdrage heeft geleverd.

Overig

- Het eindoordeel van de panels over alle opleidingen was positief. Er is geen negatief oordeel of een oordeel positief onder voorwaarden uitgesproken.
- Aandachtspunten en aanbevelingen die genoemd worden in rapporten gaan grotendeels over het aanleren van een onderzoekende, kritische houding en over blijvende professionalisering na het afstuderen.

Bijlagen

A. Onderzoeksopzet

1. Onderzoek naar de eisen in de landelijke kennisbases voor Nederlands en rekenen. met focus op de volgende vragen:
  - a) Welke eisen ten aanzien van kennis, kunde en niveau zijn voor Nederlands en rekenen zijn in de landelijke kennisbases opgenomen?
  - b) Op welke manier vertalen opleidingen de landelijke kennisbases voor Nederlands en rekenen naar de eigen curricula en wat is er nodig om de meer geïntegreerde benadering zoals de Raad die voorstelt, mogelijk te maken.
  - c) Door welke partijen/organen/organisaties worden de eisen opgesteld?
  - d) Hoe wordt vastgesteld of de eisen qua kennis, kunde en niveau voldoen om te worden opgenomen in de landelijke kennisbases?

Beoogde opbrengst:

- Een overzicht van de eisen voor Nederlands en rekenen in de landelijke kennisbases.
  - Een overzicht van alle betrokken partijen/organen/organisaties bij de vaststelling van de eisen voor Nederlands en rekenen.
  - Een analyse die laat zien hoe de eisen aan de bekwaamheid 'taal en rekenen' van afgestudeerden worden vastgesteld en hoe die voldoen aan de vereiste niveaus.
2. Focusgesprekken met voorzitters van examencommissies met focus op de vraag:
    - a) Zijn de beoogde leerresultaten zoals opgenomen in de landelijke kennisbases een goede vertaling van de gewenste startbekwaamheid van afgestudeerden?
    - b) Hoe beoordelen de voorzitters van de examencommissies de gerealiseerde leerresultaten met name voor wat betreft het niveau van taal en rekenen?
    - c) Hoe beoordelen de voorzitters van de examencommissies de functie van de landelijke kennisbases als houvast om de startbekwaamheid vast te stellen?

Beoogde opbrengst:

- Een oordeel van de geïnterviewden over de vraag of de landelijke kennisbases voldoende houvast geeft voor het bepalen van eindtermen die de startbekwaamheid van afgestudeerden vaststelt.
- Een oordeel van de geïnterviewden over de mate waarin de afgestudeerden startbekwaam zijn en een beeld over wat wordt gedaan als die volgens hen niet behaald wordt.

3. Onderzoek naar de uitkomsten van de oordelen van de deskundigenpanels zoals vastgelegd in de visitatierapporten, met een focus op de vraag of er specifieke opmerkingen worden gemaakt over het eindniveau (startbekwaamheid) van de afgestudeerden.

Beoogde opbrengst:

- Inzicht in de mate waarin deskundigenpanels in de visitatierapporten specifieke opmerkingen hebben opgenomen over:
  - a) Het vertalen van de landelijke kennisbases in de curricula van de opleidingen.
  - b) Het beoogde en gerealiseerde eindniveau (de startbekwaamheid) van de studenten.
  - c) Het functioneren van de examencommissies in het borgen van de kwaliteit van de opleiding specifiek met betrekking tot het vaststellen van het eindniveau

Eindopbrengst:

Rapport dat inzicht biedt in:

- De relatie tussen de landelijke kennisbases, de beoogde en gerealiseerde leerresultaten en de bekwaamheid van afgestudeerden.
- De wijze waarop de eisen voor taal en rekenen worden vastgesteld en hoe deze zich verhouden tot de vereisten met betrekking tot bepalingen over niveau en inhoud.

- Hoe examencommissies de startbekwaamheid van afgestudeerden borgen en hoe wordt gehandeld als er signalen zijn dat die startbekwaamheid niet wordt gerealiseerd.
- Of en hoe de startbekwaamheid van afgestudeerden in beeld is en kritisch wordt beoordeeld door de deskundigenpanels tijdens onderwijsvisitaties.
- Aanbevelingen voor verdere aanpak.

Projectopzet:

Het onderzoek betreft een thematische analyse van de huidige situatie en beoogt een antwoord te geven op de vermeende discrepantie tussen de bevindingen van de Onderwijsraad en de bevindingen van de deskundigenpanels vastgesteld tijdens de onderwijsvisitaties. In lijn met de afspraken met het ministerie voert de NVAO dit onderzoek uit.

Het onderzoek wordt uitgevoerd in samenwerking met het LOBO. Het bronmateriaal van het onderzoek, de werkwijze en de resultaten worden openbaar gedeeld, uiteraard met in achtneming van de wettelijke bepalingen rondom privacy e.d.

Onderzoek 1 en 3 worden parallel uitgevoerd en worden beide uitgevoerd op basis van bestaand, gedocumenteerd materiaal.

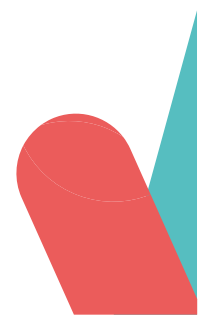
Onderzoek 1 wordt uitgevoerd door een werkgroep samengesteld door de PABO's.

Onderzoek 2 wordt gepland na afronding van onderzoek 1 en 3 om zo de resultaten mee te kunnen nemen in de gesprekken met de deskundigen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd in de maanden maart tot en met september 2023. Een rapport verschijnt in oktober 2023.

Het rapport wordt opgesteld door de NVAO en voor publicatie voorgelegd aan het LOBO.

De NVAO publiceert het rapport.

B. Het accreditatieproces

Kwaliteitszorg binnen het hoger onderwijs in Nederland is ingericht op basis van peerreview. De NVAO voert hierover de regie. Dit hoofdstuk bevat een beknopte uitleg van dit stelsel en het accreditatieproces.¹³

De Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie is ontstaan uit de afspraken (2002) van de Europese ministers van Onderwijs om te komen tot een Europese Hoger onderwijsruimte (EHEA). Afgesproken werd in de EHEA een bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs in te voeren en een onafhankelijk accreditatiestelsel te introduceren. Het accreditatiestelsel is ingevoerd om de kwaliteit van het hoger onderwijs te toetsen en te waarborgen. De wijze waarop accreditatie moet worden uitgevoerd, is vastgelegd in de European Standards and Guidelines (ESG).¹⁴ Uit de ESG vloeit voort dat accreditatie wordt gebaseerd op een onderzoek door onafhankelijke panelleden (visitatie). Onafhankelijk van de te beoordelen opleiding maar ook onafhankelijk ten opzichte van de accreditatieorganisatie.

Accreditatie is niet hetzelfde als visitatie. Visitatie is de term voor het onderzoek uitgevoerd door een onafhankelijk en deskundig panel. Het panel voldoet in zijn totaliteit aan zes deskundigheidsvereisten en elk panellid is onafhankelijk ten opzichte van de te beoordelen opleiding (waar opleiding staat kan dit ook een instelling zijn). Een panel bestaat uit vier tot vijf personen, inclusief een student, en wordt ondersteund door een onafhankelijk secretaris en of procescoördinator. Een visitatie start met een door de opleiding of instelling geschreven zelfstudie waarin wordt beschreven hoe de opleiding zich verhoudt tot de standaarden die zijn vastgelegd in het accreditatiekader. Het panel bestudeert de zelfevaluatie en bezoekt vervolgens de opleiding voor gesprekken met relevante betrokkenen, waaronder het management, docenten, studenten, examencommissie, werkveld en alumni. Op basis van de zelfstudie en het bezoek, vormt het panel een oordeel dat wordt vastgelegd in een rapport dat de opleiding stuurt aan de NVAO voor accreditatie. Voor het opstellen van het oordeel zijn beslisregels vastgelegd in het accreditatiekader. Het panel beschrijft zijn bevindingen per standaard, geeft daarbij een motivering voor zijn oordeel en legt het oordeel vast.

De NVAO beoordeelt of het oordeel van het panel navolgbaar is en consistent met oordelen van andere panels. In het algemeen geldt dat er wordt aangenomen dat dat specifieke aspect de goedkeuring heeft van het panel wanneer het panel geen specifieke opmerkingen maakt over een aspect van een standaard. Daar waar het rapport voor de NVAO onduidelijk is, wordt via de opleiding (eigenaar van het rapport) contact opgenomen met het panel voor verdere toelichting. Afhankelijk van de toelichting bestaat de mogelijkheid dat de NVAO afwijkt van het oordeel van het panel maar daarin is de NVAO terughoudend. In werken met peerreview, zijn het de onafhankelijke deskundigen die een inhoudelijke beoordeling uitvoeren. De NVAO staat als organisatie op afstand van de inhoud en de inhoudelijke beoordeling en bewaakt het proces, de navolgbaarheid van adviezen en de consistentie. Dit geldt ook voor de specifieke aspecten onderwijstaal, de naam van de opleiding en de taalbeheersing door docenten.

Een accreditatiebesluit kan positief, positief onder voorwaarden of negatief zijn. Bij positief onder voorwaarden stelt de NVAO nadere voorwaarden en een termijn waarbinnen aan die voorwaarden moet zijn voldaan (max. 2 jaar). Bij een negatief accreditatiebesluit (en indien beroep tegen dit besluit wordt afgewezen) dient de opleiding te worden stopgezet. Een accreditatiebesluit is voor nieuwe opleidingen zes jaar geldig. Wanneer een nieuwe opleiding wordt verzorgd door een instelling die geen positieve accreditatie op instellingsniveau heeft (ITK), dan is een tussentijdse toets na drie jaar van toepassing. Als een nieuwe opleiding na zes jaar opnieuw wordt geaccrediteerd dan geldt de accreditatie voor onbepaalde tijd. Overigens

¹³ NVAO, "Analyse beoordeling Anderstalig onderwijs," Rijksoverheid, januari, 2023, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/01/26/nva0-notitie-analyse-beoordeling-anderstalig-onderwijs>.

¹⁴ Voor meer informatie zie: <https://www.enqa.eu/esg-standards-and-guidelines-for-quality-assurance-in-the-european-higher-education-area/>

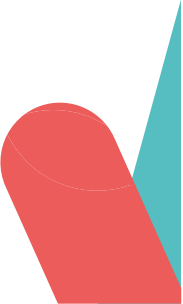

moet deze geaccrediteerde opleiding dan nog steeds in een cyclus van zes jaar extern beoordeeld en erkend worden. Accreditatie is een keurmerk van de overheid en geldt binnen de EHEA (European Higher Education Area) en daarbuiten als een waarborg dat de kwaliteit van de opleiding voldoet aan de gewenste internationale kwaliteit. In Nederland is accreditatie eveneens een voorwaarde voor de bekostiging/financiering van een AD-, bachelor- of masteropleiding door de overheid, voor het recht van instellingen om erkende diploma's af te geven en voor het toekennen van studiefinanciering aan studenten.

Deze beknopte uitleg geeft kort weer hoe het stelsel in elkaar zit en waarom. Binnen dit proces zijn de Nederlandse PABO's recentelijk gevisiteerd. Dit resulteerde in een positief besluit van de NVAO in 2021 en 2022 over de accreditatie.¹⁵

---

¹⁵ Meer informatie over het stelsel is te vinden op: <https://www.nvao.net/nl/kwaliteitszorgstelsel-nederland>.

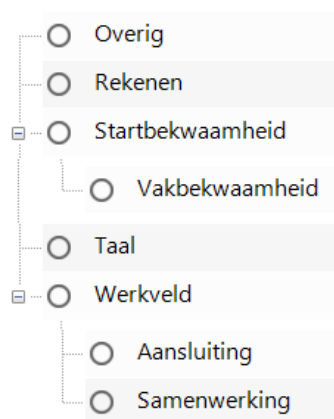

C. Nvivo

Aangezien het bij deze analyse gaat om bevindingen en oordelen van visitatiepanels van 25 verschillende beoordelingen, heeft de NVAO een kwalitatieve analyse uitgevoerd met behulp van het programma Nvivo.¹⁶ Het is een programma dat helpt bij het ondersteunen van conclusies door middel van het identificeren van patronen en thema's die ingevoerd worden door de gebruiker.

Voor deze analyse zijn de rapporten gecodeerd zodat relevante passages voor de beantwoording van de onderzoeksvraag in relatie tot elkaar kunnen worden geanalyseerd. Via codering kunnen thema's binnen een tekst worden geïdentificeerd en gecategoriseerd. De codering is op een deductieve wijze uitgevoerd. Dit houdt in dat de teksten bekeken zijn vanuit vooraf opgestelde thema's in de vorm van codes die te vinden zijn in figuur 4. Hierbij is ruimte gelaten voor relevante zaken die niet binnen de vooraf opgestelde kaders pasten in de vorm van het kopje 'overig'. Alle passages die tijdens het coderen relevant blijken, maar niet onder een van de thema's passen zijn onder dit thema geplaatst en later in detail bekeken.

Het coderen leidt ertoe dat delen van de bestaande teksten worden gearceerd en worden opgedeeld in verschillende codes welke hieronder te vinden zijn in figuur 4.

Figuur 4 Codeboek

¹⁶ LP Wong, "Data Analysis in Qualitative Research: A Brief Guide to Using Nvivo," *Malays Fam Physician*, no. 3 (April 2008): 14-20. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4267019/>.

D. Bronnen

Hennink, Monique, Inge Hutter & Ajay Bailey, *Qualitative Research Methods*. Londen: SAGE Publications, 2015.

NVAO, "Analyse beoordeling Anderstalig onderwijs," Rijksoverheid. januari, 2023.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/01/26/nvao-notitie-analyse-beoordeling-anderstalig-onderwijs>.

NVAO, "Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland." 2018.
<https://www.nvao.net/nl/procedures/nederland/accreditatie-bestaande-opleiding>.

Onderwijsraad, *Taal en Rekenen in het vizier*. Nov 2022.

10voordeleraar, *Lerarenopleiding basisonderwijs, kennisbases en profilering*, 2022.

10voordeleraar. "Kennis en vaardigheden startbekwame leraar." 10voordeleraar, 2023.
<https://10voordeleraar.nl/achtergrond>.

Wong, LP. "Data Analysis in Qualitative Research: A Brief Guide to Using Nvivo," *Malays Fam Physician*, no. 3 (April 2008): 14-20.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4267019/>.

Colofon

Taal en rekenen in het PABO-onderwijs

Thematische Analyse Visitaties

December 2023

• NVAO NEDERLAND

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders

Parkstraat 83 • 2514 JG Den Haag
P.O. Box 85498 • 2508 CD The Hague
The Netherlands

T +31 (0)70 312 23 00
E info@nvao.net
www.nvao.net